

1. Bevezetés

A jogi hivatások meghatározó szerepet játszottak a polgári társadalom kifejlődésében, a modern jogállam létrejöttében.² E hivatások közül a bírói és az ügyvédi mind létszám, mind tekintély, mind befolyás tekintetében messze kiemelkedett. A modern bírói kar az 1860-as évek második felében szerveződött meg, az igazságszolgáltatási rendszer újkori követelményeinek lefektetésével.³ Az ügyvédi hivatás az 1870-es évek közepén érdemelte ki első korszerű rendtartását, amely széles körű autonómiát és magas szakmai elismerést garantált a kar tagjainak.⁴ Az ügyvédek a törvényi kereteknek köszönhetően egyenrangú partnereivé váltak a jogállam legfontosabb bástyájaként aposztrofált bíróságoknak. Az egyenrangúság és főleg a hivatások közötti harmónia azonban csak elvi szinten létezett, a gyakorlatban a két jogi hivatás 19. századi viszonyát az ellenségeskedés, a rivalizálás jellemezte.⁵ A tanulmány célkitűzése elsősorban az, hogy bemutassa ezt a rivalizálást, illetve a szembenállás mögött húzódo okokat, és hogy felhívja a figyelmet a két jogi hivatás eltérő professzionalizációjából fakadó aspektusokra.⁶

2. A konfliktus elméleti háttere

Jelen kutatás elméleti kerete a társadalomtudományokra és a társadalomtörténetre támaszkodik, szorosan kapcsolódva a *social closure* (társadalmi kizárás vagy elzárás) elméletéhez. A *social closure* paradigmájának alapjait Max Weberől származtatják, ám az igazából csak az 1970-es években vált koherens társadalomtudományi teóriává.⁷ Frank Parkin, Raymond Murphy és Randall Collins munkáinak átfogó értelmezésére itt természetesen most nincs lehetőségem,⁸ így csak azt érdemes megjegyezni, hogy a teória szerint a társadalmi osztályok és csoportok célja mindig a kívülállókkal szembeni elzárás: összességében az, hogy a kívülállókat valamilyen mértékig kizárják a szóban forgó társadalmi és gazdasági kedvezményekből, esélyekből. A legfontosabb kérdés a *social closure* elméletben úgy hangzik, hogy miképp szervezték meg magukat a társadalmi osztályok bizonyos érdekek mentén, és hogy miképp zárták el a javakat más társadalmi csoportok elől. Az elmélet teoretikusai mindazonáltal szűkítették a weberi koncepciót, hiszen munkáikban csak arra koncentráltak, hogy milyen erőforrásokat kell monopolizálni egyes csoportoknak.⁹

A társadalmi elzárás gyakorlata a jogi hivatások esetében is fennáll. A jogi hivatások és a jog tekintélye egyes vélemények szerint elsősorban azon alapul, hogy a jogtudomány nyelve elszakadt a mindennapi nyelvtől, ez pedig ismeretelméleti szakítást idézett elő a nyelvhasználók körében. A speciális jogi nyelv folyamatosan erősítette az ügyvédek, a bírák, az ügyészek és más jogászok tár-

Papp Viktor*

A bírói és ügyvédi kar viszonya a dualizmus időszakában¹

sadalmi, ezáltal pedig szimbolikus távolságát a többi társadalmi osztálytól.¹⁰ Az ügyvédek és a bírák kapcsolata tekintetében még inkább kiemelendő az állam és a társadalmi osztályok, csoportok viszonya. Ahogy az ismert, Magyarországon az ügyvédi hivatás törvényi keretei az állam jóvoltából kerültek lefektetésre, ezek a törvényi keretek biztosították az ügyvédek tevékenységmonopóliumát.¹¹ A modern bírói kar értelemszerűen szintén az állam által vezényelt, felülről jövő koncepciók mentén formálódott.¹² Az állam által betöltött funkció a közép-európai modern hivatások kialakulásában régóta ismert tényező,¹³ ám ez esetben arról sem szabad megfeledkezni, hogy pusztán a tevékenységek monopolizálása állami jóváhagyással még nem jelenti feltétlenül a szakszerű hivatásrendek létrejöttét.¹⁴

A bírói és ügyvédi kar egymásra utaltságának igénye már a modern jogállamiság megszületésekor kiemelt helyen szerepelt. A kortársak szerint a bírának és az ügyvédeknek egymás legfontosabb partnereivé kellett volna válniuk az új törvényi keretek között. Králik Lajos szerint

„Az ügyvédi kar szellemi és erkölcsi életére az előkelő, igaz lelkű bíró nevelően hat. A jó bíró az igazi ügyvédnek legjobb támasza, a gyöngébb ügyvédet tartóztatja sülyedésében. Az előkelő bíróval szemben az ügyvéd óvatosabb ügyei elvállalásában; hivebben teljesíti azt a legelső kötelességét, hogy csak igazán tisztességesen védhető ügyet vállal; ügyei tanulmányozására nagyobb gondot fordít; nem tagad feneketlenül; jobban végig gondolja kifogásait, nem mer vakon tanukra, szakértőkre hivatkozni. A per a mag döntő részében, a bizonyításban tisztességesebben foly; szellemi részében, a törvény és jog vitatásában megfelel az igazságszolgáltatásnak. Előkelő bírói karral az ügyvéd szívesebben dolgozik; élete kellemesebb; hivatását voltaképp igazi örömmel és meglelégedéssel csak akkor töltheti be.”¹⁵

Králik Lajos úgy látta, hogy lényegében már a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. létrehozta azt a keretet, amely a két jogi hivatás szembenállását megalapozta a korszakban. A tekintélyes ügyvédnek számító Králik a bírói testület súlyos kritikájával folytatta érvelését. Megállapította, hogy a 19. század végén a tehetősebb társadalmi csoportok nem mutattak affinitást a bírói hivatás iránt, a fizetések alacsony volta és a bírói kinevezési rendszer pedig tovább fokozták a hivatás alacsonyabb társadalmi megítélését.¹⁶ Ezek a tényezők odavezettek, hogy

* Papp Viktor tudományos segédmunkatárs, ELTE TáTK-BTK Professzionalizáció-történelmi Kutatócsoport, ORCID: 0000-0002-4182-9910

a bírák nagyon gyakran védekező álláspontra pozicionáltak magukat az ügyvédekkel szemben. Králik Lajos külön hangsúlyozta a bírói hivatás alulszervezettségét, az eltérő képzési rendszerből fakadó negatív hatásokat.¹⁷ A két szempont bemutatása különösen indokolt, mivel látható, hogy a kortársak is nagy jelentőséget tulajdonítottak ezeknek a tényezőknek, másrészt a hivatások intézményesülése és a kvalifikáció kérdése szoros összefüggésben áll a társadalmi elzárás mechanizmusával.

3. Az egyesületi élet sajátosságai

Králik Lajos a bírói karral kapcsolatban kiemelte, hogy a 19. század végén sem saját szakmai folyóirattal, sem saját könyvtárral nem rendelkeztek.¹⁸ A hivatás szakmai fejlődéséhez, intézményesüléséhez azonban legalább ennyire szorosan hozzátartozott az egyesületi élet megteremtése.

Bár az ügyvédek egyesületalapítási kísérletei a reformkorba nyúlnak vissza,¹⁹ az első szakmai szervezet csak az 1860-as évek közepén jött létre. A fővárosi ügyvédek egy csoportja az igazságszolgáltatás helyzetének javítása céljából gyűlt össze 1865-ben. A véleményformálói szerep kiteljesedését egy szakmai testület keretei között képzeltek el, így Sárkány József ügyvéd (később a Pesti Királyi Törvényszék elnöke) javaslatára létrehoztak egy bizottságot, amely egy leendő egyesület alapszabály-tervezetét készítette elő. Az egyesületet 1866-ban hagyta jóvá a Helytartótanács, Budapesti Ügyvéd Egylet néven.²⁰ Az alakuló közgyűlést 1867-ben hívták össze. Fontos megemlíteni, hogy az ügyvédek a kezdeti viták ellenére nem egy szigorúan zárt, kizárólag praktizáló ügyvédek számára fenntartott szerveződést hoztak létre, oda ugyanis beléphetett minden jogász, aki ügyvédi képesítéssel rendelkezett, de a jogélet más területén dolgozott.²¹ Ennélfogva több, ügyvédi oklevéllel rendelkező bíró vált tagjává a szakmai társulásnak.

A megalakult ügyvédi egyesület kulcsfontosságú szerepet játszott az ügyvédi rendtartás alapelveinek megfogalmazásában,²² az ügyvédi kamarák felállításával eredeti célkitűzését sikerrel teljesítette, így végül 1875-ben feloszlott. A budapesti ügyvédségen belül az 1870-es és 1880-as években megmutatkozó belső törésvonalak miatt az ügyvédek egy része ismét a testületi önszerveződést jelölte meg elérendő célként, a fővárosi kamara mellett így jött létre 1881-ben a Budapesti Ügyvédi Kör. A tisztviselőkarból és választmányból álló kör vezetése jelentős átfedést mutatott a kamara akkori vezetőségével,²³ így joggal merül fel a kérdés, hogy mi célt szolgált a köztestület mellett egy egyesület felállítása? Egyesek az új szerveződés megalapítását a karon belüli szolidaritás elmélyítésével, összejövetelek, szakmai rendezvények szervezésével magyarázták,²⁴ de felmerült az a szempont is, hogy csak egy ilyen egyesület lesz képes igazán megvédeni az ügyvédi hivatás tekintélyét. Mivel a kamarai rendszer volt hivatott az ügyvédek felett kontrollt gyakorolni, a nem odaillő ügyvédek szankcionálni, így némileg kétséges, hogy a szakmai és társadalmi tekintély esetében miért látták indokoltnak egy önkéntes alapon működő egyesület életre

hívását. Vélhetően a közös fellépés igénye fogalmazódott meg az ügyvédek részéről, a gyűlések és vacsorasettek szervezése, a sajtóban megjelent „támadásokra” adott gyors reakciók hangsúlyosabb megjelenést eredményezhettek a szakmai diskurzusban.²⁵

A bírói kar ezzel szemben jóval később lépett az önszerveződés útjára. Ugyan a bírói egyesület alapításának gondolata megjelent a századelőn, csak az 1900-as évek elején formálódott ki az a szakmai kör, amely felkarolta egy országos egyesület létrehozásának koncepcióját.²⁶ A bírák nem önállóan, hanem az ügyészekkel közösen hívták életre az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület nevű szakmai társulásukat, az alakuló közgyűlésre 1907 októberében került sor, Szegeden.²⁷ Mind a kezdeményező felek illetékességi helye, mind az ideiglenes vezetőség összetétele arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyesület ötlete nem budapesti centrumból származott, hanem lényegében a szegedi, a nagyváradi és a szolnoki bírói, ügyészi testületek álltak a szerveződés élére.²⁸ Céljuk lényegében nem volt más, mint a bírói illetmények hathatós fejlesztése, ezt az 1920-as évek elején el is érték az önálló bírói státusztörvény bevezetésével.²⁹

A bírói és ügyvédi hivatás önálló egyesületei mellett létezett más jellegű szakmai csoportosulás is a korszakban. A Magyar Jogászgyűlés gondolata az 1860-as évek végén fogalmazódott meg, a kezdeményező szerepet a fővárosi ügyvédek vállalták magukra. 1870 szeptemberében az országos szerveződés több mint 1200 jelentkezőt mondhatott magáénak, a célkitűzések között szakmai tudományos viták lebonyolítása szerepelt.³⁰ Ez az egyesület mégsem volt képes minden felmerülő igényt teljességgel kielégíteni, hiszen az 1870-es években rendre megjelentek a jogi sajtóorgánumok hasábjain olyan követelések, amelyek egy ténylegesen működő, minden jogászt tömörítő egyesület felállítására szólítottak fel. A Magyar Jogász Egylet alapítása azért húzódtott el végül egészen 1879-ig, mert a fővárosi jogi elit berkein belül személyi konfliktus alakult ki. Fayer László ügyvéd, a *Magyar Themis* szaklap szerkesztője és Dárday Sándor jogi szakíró, a *Jogtudományi Közlöny* szerkesztője közötti viszály a leendő országos jogászegyesület szervezési munkálatai körül bontakozott ki. Fayer több befolyásos ügyvéddel és bíróval összefogva szervezte meg az egyesület alakuló ülését, megválasztva egyúttal a vezetőséget is.³¹ Dárday Sándor nemcsak a szervezés belterjes mivoltát kifogásolta, de ellenezte az ügyvéd bíróságokat támadó publicisztikai tevékenységét is.³² A viszály végül a két szaklap 1880-ban bekövetkező egyesülésével szűnt meg.

A bírói kar egyesületi élete látványosan különbözött az ügyvédség korabeli szakmai szervezkedéseitől. Bár a szerveződés formája azonos volt, célkitűzések, befolyás és tagság tekintetében számos különbség megmutatkozott. Az 1860-as években az ügyvédség köreiből indult el az első országos jogi mozgalom, amely sikerrel küzdött egy modern ügyvédi rendtartás megalkotásáért. Itt még nem létezett önálló ügyvédi kar, és a bírák is részt vettek az egyesületi életben, a törvényi előkészítésben. A modern bírói és ügyvédi hivatás peremfeltételeinek megalakítása után azonban elvált egymástól a két érdekcsoport,

de az ügyvédek a kamarai öngazgatás mellett továbbra is fontosnak tartották az egyesületi élet ápolását. Mindez jobbára csak a fővárosra koncentrált, hiszen a fent írt egyesületi kezdeményezések kivétel nélkül budapesti ügyvédi körökből indultak útjukra. Ezzel szemben a bírói kar csak évtizedekkel később vállalta fel egy önálló szakmai egyesület megszervezését, egyetlen határozott célt kijelölve az egyesület számára. A bírói kezdeményezés azonban nem a fővárosból, hanem vidékről indult, ugyanakkor nem foglalt magában minden bírót. Az 1910-es és 1920-as évekre a bírói testület ugyanis jelentős mértékben polarizálódott, a kisebb jövedelemmel és társadalmi tekintéllyel rendelkező alsóbb fokú bírósági bírák alkották az egyesületi tagság döntő részét. Mindezek fényében nem meglepő, hogy az ügyvédek, ügyészek, bírák és minden más jogi hivatás előtt nyitva álló országos egyesületek (Magyar Jogászgyűlés, Magyar Jogász Egylet) egyáltalán nem érthettek el eredményt, hiszen a szakmai érdekeket jól láthatóan nem sikerült közös mederbe terelni. A szakmai kapcsolatokat személyi viszályok, társadalmi választóvonalak is rendkívül megterhelték, az országos jogász egyesületek így kénytelenek voltak a jogtudományos viták megtárgyalására szűkíteni tevékenységük körüket.³⁴

4. A kvalifikáció kérdései

A hivatások által alakított, elsajátított és gyakorolt tudásmonopóliumok történetének kiterjedt szakirodalma van.³⁵ A jogi hivatások esetében a tudás értelemszerűen a jogi végzettség, a jogi diploma megszerzéséhez kapcsolható. A 18. század közepétől törvény írta elő az ügyvédkedéshez szükséges vizsga feltételeit.³⁶ Az ügyvédi tevékenység keretrendszerének kidolgozása szempontjából valóban fontos előrelépés volt a képesítővizsga meghonosítása. A 18. század közepéig ugyanis lényegében bárki vállalt jogi képviselőt, az ügyvédi képesítés csak a felsőbb bírósági eljárások (különösen a Kúria) esetében volt kötelezően előírva.³⁷ A kezdeményezés az államtól indult, egyenesen az uralkodónak, Mária Teréziának állt érdekében sürgetni az igazságügyi reformokat. A vizsgák lebo-

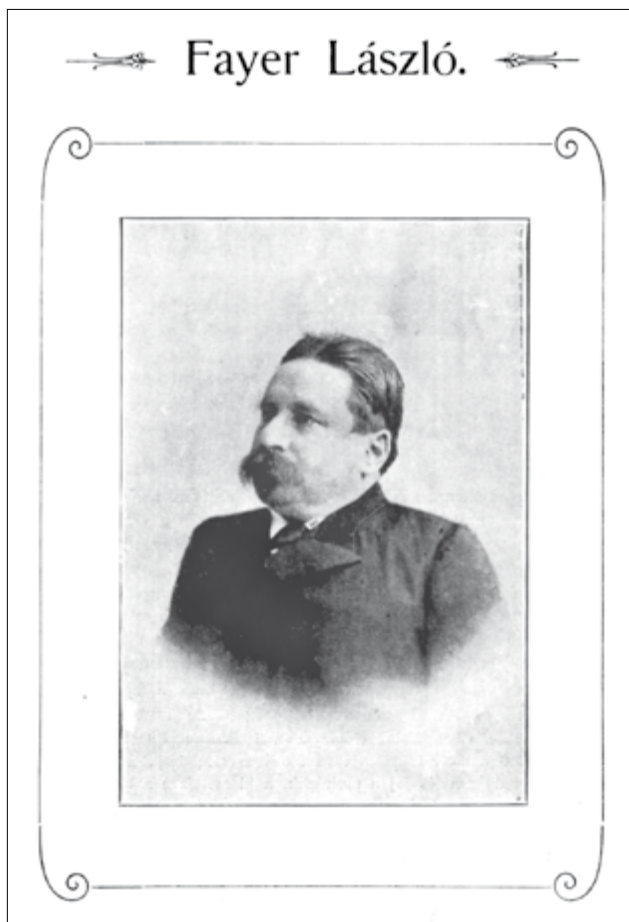
nyolításával a királyi, a báni és a kerületi táblákat bízták meg, a vizsga teljesítése alól felmentést kaptak a tapasztaltabb jogászok.³⁸

A 19. század közepéig több változás következett be mind a jogi oktatásban, mind az ügyvédi vizsga intézményében,³⁹ valódi modernizációra e tekintetben csak 1867 után került sor. Mivel az 1868. évi LIV. tc. a királyi táblákat⁴⁰ és így az ügyvédi vizsgálatok korábban ott működő fórumát megszüntette, szükségessé vált az ügyvédi képesítés lehetőségét mihamarabb újra elérhetővé tenni a jelentkezők számára. Az 1869-ben kiadott miniszteri rendelet lehetővé tette az ügyvédi vizsgáztatást, ám egyidejűleg az ügyvédek által hátrányosnak tekintett hagyományokat is tovább éltetett paragrafusaiiban.⁴¹

Az ideiglenes miniszteri rendeletet az 1874. évi ügyvédi rendtartás váltotta fel. A rendtartás három paragrafus erejéig szólt az ügyvédi vizsgára való bocsátás feltételeiről, az ügyvédvizsgáló bizottság felállításáról és a vizsga teljesítésének menetéről. Fontos módosítás volt az 1869. évi rendelethez képest, hogy a bírósági rendszertől immár független módon alakultak meg a vizsgálóbizottságok. A leg-

kardinálisabb változást azonban az 5. § jelentette, amely az ügyvédi vizsgajelentkezés feltételeit határozta meg. Ez hároméves joggyakorlatot írt elő az ügyvédjelölteknek, ebből legalább másfél évet egy ügyvédi irodában kellett eltölteni. Ügyvédi vizsgára azonban kizárólag olyan jelölt jelentkezhetett, aki megszerezte a jogi doktorátust. A jogi doktorátus minősítő elemre való degradálása egy korszakos szakmai polémiát indított el.

A vita alapját az képezte, hogy a két jogi hivatás képzését különválasztották, látványos differenciálást előidézve az ügyvédi és a bírói képesítési rendszerben.⁴² Míg az ügyvédek a jogi doktorátus megszerzésére törekedtek, hogy utána szigorú ügyvédi vizsgát tessenek, addig a bírói képesítéshez elegendő volt az államvizsgák teljesítése. A képzés különválasztását a törvényhozók azzal indokolták, hogy az ügyvédek a vizsga után felvételt nyerhetnek az illetékes kamarába, és azonnal megkezdhetik praxisukat,⁴³ ám a bírák hosszú éveket is kénytelenek voltak várni egy kinevezésre, így esetükben tanácsos volt a bírósági joggyakorlat minél előbbi megkezdésének biztosítása.⁴⁴ Más jogász körök azt hangsúlyozták, hogy a jogi dokto-



Fayer László portréja 1900-ban³³

rátus ügyvédek számára való előírásával az osztrák példát kívánták követni, ahol a doktorátus már évtizedek óta kötelező elem volt. A szándék egyértelműen arra irányult, hogy a magyar ügyvédség ne maradjon el az osztrák ügyvédi kar képesítési színvonalától.⁴⁵

A dualizmus időszakában az ügyvédi társadalom oldaláról számtalan alkalommal elhangzott az a vélemény, hogy a bírói kar képesítés tekintetében egyáltalán nem felel meg a modern jogállamiság által támasztott bírói ethosz követelményének. Egyes ügyvédek a bírói képesítést nem diplomának, mindössze „bizonyítványnak” tartották.⁴⁶ Megoldásként nem a jogi doktorátus előírását javasolták, hanem a gyakorlati tapasztalatra helyezték a hangsúlyt, megjegyezve, hogy a bírácoknak csak olyan személyeket nevezzenek ki, akik előtte legalább 10 évig már praktizáltak ügyvédként.⁴⁷ E javaslatok mögött egyértelműen az a szándék húzódott meg, hogy az ügyvédek a bírói állásokat is szerették volna betölteni, szélesítve így az ügyvédi hivatás előtt álló karrierlehetőségek tárházát. A bírói és az ügyvédi képesítés egymással való megfeleltetésének igénye az ügyvédek részéről azt közvetítette, hogy a törvények által lefektetett kereteket nem akarták elfogadni. Az ügyvédek a bírói állások elzárását tehát ki-mondottan sérelmesnek vélték.

A jogi sajtó hasábjain a bírák elleni éles támadások mellett gyakran jelentek meg békülékeny hangok is. Az ügyvédek egy része úgy tartotta, a bírói és ügyvédi kar között a társasági élet, a társadalmi kapcsolat gyakran jónak volt mondható,⁴⁸ a tárgyalóteremi viszonyokat azonban szinte minden ügyvéd negatívan ítélte meg.⁴⁹ Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a témában megszólaló ügyvédek döntő része magát az ügyvédi kart is kritika tárgyává tette, részben felelőssé téve a kialakult konfliktusos viszonyokért.

A jogi hivatásokat átható szakmai vita az állami aktorok előtt is ismert volt, a folyamatokba való beavatkozásként 1891-ben a törvényhozó változtatott a bírói szakvizsga rendszerén. Ezt követően a bírói vizsga teljesítéséhez hároméves gyakorlatot kellett felmutatni, két évet valamely bíróságnál, egy évet ügyvédnél, ügyészségnél vagy közjegyzőnél kellett teljesíteni.⁵⁰ A módosítás azonban nem érte el a kívánt hatást. A századfordulón Plósz Sándor igazságügy-miniszter javaslatára készült el az a törvénytervezet, amely az egységes bírói és ügyvédi vizsgarendszert vezette volna be.⁵¹ A tervezet megvitatásában mind az állami szereplők, bírák, ügyészek, mind az ügyvédi kar képviselői részt vettek, utóbbiak azonban ellenvéleményüknek adtak hangot, mivel az ügyvédi kar autonómiájának csorbitását látták a vizsgabizottság miniszteri kinevezési rendszerében. Bár a tervezet kapcsán a kvalifikáció kérdése újra napirendre került a jogi hivatások között folyó diskurzusban, az egységes vizsgarendszert megalkotó törvényt csak tíz évvel később fogadta el a törvényhozás.⁵²

A minisztérium 1912-ben a bírói végzettséghez is kötelezővé tette a jogi doktorátust,⁵³ ezzel teremtve meg a lehetőségét az egységes bírói és ügyvédi képesítővizsga bevezetésének.⁵⁴ Az 1913. évi LIII. tc. megfogalmazásával nemcsak a két jogi hivatás kvalifikációja idomult

egymáshoz,⁵⁵ de számos, az ügyvédség által szorgalmazott kívánalom is kifejeződést nyert. A törvény értelmében a hároméves ügyvédi joggyakorlatot a jogtudori fokozat megszerzésétől kellett számítani, de a sikeres vizsga után még további két év gyakorlati idő eltöltése szükségeltetett ahhoz, hogy valaki önálló ügyvédként tevékenykedhessen (ügyvédhelyettesi intézmény). Fontos elemnek számított az ügyvédi kar autonómiája tekintetében, hogy az ügyvédi esküt ezt követően már nem a vizsgabizottság, hanem a kamarai választmány előtt kellett letenni.⁵⁶

Az egységes vizsgarendszer a törvényjavaslat elfogadásának ellenére soha nem lépett működésbe. A törvény az átmeneti intézkedések megtételére ugyanis öt évet biztosított, ám a rendelkezést az első világháború alatt először felfüggesztették, majd az 1920-as években rendelkezéseit teljes mértékben visszavonták.⁵⁷

5. Összegzés

A bírói és az ügyvédi kar szakmai kapcsolata ambivalens jegyeket hordozott magán a dualizmus időszakában. Ugyan itt most nem volt lehetőségem a társadalmi viszonyokat alaposan tárgyalni, az már ennyiből is érzékelhetővé vált, hogy a két jogi hivatás között fennálló szakmai kapcsolat egyáltalán nem volt mentes a konfliktusoktól. Ezt a viszonyt a bevezetőben vázolt kontextus értelmében megfeleltethetjük a hivatások között fennálló társadalmi elzárás különböző megnyilvánulási formáinak. Egyrészt megállapítható, hogy a társadalmi elzárás mechanizmusait érdemes szélesebb kontextusban értelmezni, célszerű a tevékenységeken túlmutató aspektusokat is számításba venni. Például mind a bírói, mind az ügyvédi kar korszerű törvényi kereteket nyert el az 1860-as, 1870-es években, meghatározva egyúttal a hivatások által kontrollált tevékenységeket is. A tevékenységek mellett azonban legalább ilyen hangsúlyos a presztízs kérdése. Az állammal fennálló kapcsolat és a társadalomban betöltött szerep miatt a bírák és ügyvédek más hivatásokhoz, illetve társadalmi csoportokhoz képest magasabb szintű társadalmi elismerés felett rendelkezettek. Ez az elismerés mindazonáltal nem nyert kifejeződést a két hivatás közötti viszonyrendszerben. Ügyvédi oldalról tekintve jól látható, hogy az ügyvédség veszélyben érezte elnyert autonómiáját, de a magas szinten meghatározott kvalifikációs rendszerrel sem volt megelégedve. Az ügyvédek folyamatosan amelletk érveltek, hogy nyíljanak meg előttük a bírósági állásokat kínáló kapuk, hogy a két hivatás közötti elzárás minél kevésbé érvényesüljön.

Ezzel szemben a bírói körök hosszú évekig egyáltalán nem kívántak módosítani a kialakított kvalifikációs szisztémán, főként amiatt, mert felismerték, hogy csakis az állam által kontrollált bírói kinevezési rendszeren múlik a bírói állások sorsa, az ügyvédek akkor sem nyerhetnének így el bírói pozíciókat, ha esetleg mindenben megegyezne egymással a két jogi hivatás kvalifikációja. Míg az ügyvédek a bírói testületek elzárási gyakorlatát kívánták volna feloldani, addig a bírói kar eltérő célkitűzéseket fogalma-



A BUDAPESTI ÜGYVÉDI KAMARA HUSZONÖTÉVES JUBILEUMA.

I. Dr. Vámosy Károly (vál. tag).
 II. Dr. Szivák Imre (vál. tag).
 III. Dr. Brüll Ignác (vál. tag).
 IV. Szank Lajos (vál. tag).
 V. Dr. Zsigmondy Jenő (vál. tag).
 VI. Dr. Burián Béla (vál. tag).

VII. Dr. Nagy Dezső (titkár).
 VIII. Dr. Friedmann Bernát (alelnök).
 IX. Dr. Wittmann Mór (vál. tag).
 X. Dr. König Vilmos (vál. tag).
 XI. Dr. Győry Elek (elnök).
 XII. Dr. Somogyi Miksa (vál. tag).

XIII. Dr. Schreyer Jakab (vál. tag).
 XIV. Novák Sándor (pénztáros).
 XV. Pollák Illés (ügyész).
 XVI. Kiss Albert (választmányi tag).
 XVII. Berczeli Antal (vál. póttag).
 XVIII. Dr. Darvay Fülöp (vál. tag).

XIX. Dr. Fittler Dezső (vál. póttag).
 XX. Dr. Baracs Marcell (vál. póttag).
 XXI. Dr. Pap József (vál. póttag).
 XXII. Dr. Messinger Simon (vál. póttag).
 XXIII. Dr. Stern Sámuel (vál. póttag).

zott meg, és nem az ügyvédi karban látta legfőbb riválisát. A bírák lényegében egyetlen cél érdekében fogtak össze, egyesületalapításuk kimondottan az állammal folytatott bértárgyalásokat volt hivatott elősegíteni. A két kar kö-

zötti szakmai kapcsolat alakulása összességében nem volt más, mint a hivatások piramisának csúcsáért folytatott látványos küzdelem, amely a professzionalizáció részeként öltött testet a korszakban.⁵⁹

PAPP, VIKTOR

Die Beziehungen zwischen der Richter- und der Anwaltschaft in der Periode des Dualismus

(Zusammenfassung)

In diesem Artikel werden die sozialwissenschaftliche Theorie der sozialen Schließung und das Professionalisierungsparadigma verwendet, um die konfliktreiche Beziehung zwischen der Richterschaft und der Anwaltschaft zu beschreiben. In der Zeit des Dualismus begannen sich die beiden wichtigsten juristischen Berufe im Rahmen des modernen Rechtsstaats zu entwickeln, aber der von den staatlichen Akteuren geschaffene Rechtsrahmen schuf nicht nur ein modernes Funktionssystem, sondern auch ein Umfeld, das feindliche Konflikte begünstigte. Da dieser Konflikt sowohl im beruflichen als auch im sozialen Kontext auftreten kann, ist es notwendig, zwischen den beiden Arten von Beziehungen zu

unterscheiden, weshalb sich dieser Artikel auf eine Untersuchung der Qualität der beruflichen Beziehung beschränkt. Anhand von zwei wichtigen Aspekten der Professionalisierung, den Bestrebungen zur Gründung von Vereinigungen und dem System der Qualifikationen, soll aufgezeigt werden, mit welchen Zielen die Anwälte ihre beruflichen Forderungen formulierten und in welchem Maße sich die Interessen der Richter von denen der Anwälte unterschieden. Insgesamt soll der eindrucksvolle Konflikt zwischen den beiden Berufen darstellen, wie sich die Praxis der sozialen Einschließung im Wettbewerb der beiden wichtigsten klassischen Berufe in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts.

PAPP, VIKTOR

Relations between the Judges and the Lawyers in the period of dualism

(Abstract)

This paper uses the social closure theory and the professionalization paradigm from the social sciences to describe the conflictual relationship between the judge profession and lawyer bar. During the period of the dualism, the two most important legal professions started to flourish within the framework of the modern constitutional state, however, the legal framework established by the state actors created not only a modern system of functioning but also an environment conducive to hostility. As this conflict could arise in both professional and social contexts, it is necessary to distinguish between the two types of relationship, and therefore this paper will

limit itself to an examination of the quality of the professional relationship. Through two important aspects of the professionalization, the efforts to establish professional associations and the system of qualifications, the paper will draw attention to the aims with which lawyers formulated their professional demands and the extent to which the interests of judges differed from those of lawyers. Overall, the impressive conflict between the two professions is intended to represent the forms that the practice of social exclusion might have taken in the competition between the two most important classical professions in the second half of the 19th century.

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány a Professzionizáció-történelmi Kutatócsoport (ELTE TáTK-BTK), valamint a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával valósult meg.
- ² TOCQUEVILLE, Alexis de: *Az amerikai demokrácia*. Budapest, 1993. Európa, 376–377. p.
- ³ 1868 és 1871 lezajlott reformintézkedések során újjászervezték a legfőbb bíróságot, a Királyi Kúriát, a királyi táblák 1723 óta fennálló rendszere helyett két Királyi Ítéltáblát állítottak fel (Pesten és Marosvásárhelyen), királyi törvényszékeket és járásbíróságokat alapítottak. Az igazságügy-miniszter törvényben szavatolta a bíróságok függetlenségét, a bírák anyagi és társadalmi megbecsültségét. STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1998. Multiplex Media–Debrecen U. P., 122–131. p.
- ⁴ KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: *Az ügyvédi kamarák megszületése Magyarországon*. Budapest–Pécs, 2012. Dialóg–PTE ÁJK, 192. p.
- ⁵ A személyi konfliktusok témakörében legújabban lásd BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *Bírói modor a tárgyalóteremben. Miskolci Jogi Szemle*, 2018. 1. sz. 112–125. p.
- ⁶ Az angolszász társadalomtudományokhoz kötődő elméleti megközelítés, illetve módszertan szerint a foglalkozások egy jól modellezhető séma nyomán alakulnak át, fejlődnek ki, ezt nevezzük professzionizációnak. A hivatássá válás a kontinentális Európában azonban látványosan eltérő jegyeket hordozott magán, a fogalmi nehézségek és a társadalmi különbségek miatt az angolszász gyökerű teória csak jelentős kritikái átértelmezést követően honosodott meg térségünkben. Összefoglalóan lásd minderre WILENSKY, Harold: Minden szakma hivatás? *Korall*, 2010. 42. sz. 19–53. p.; VÁRI András: Félprofik, parciális polgárok, egészen úriemberek? A professzionizációs folyamat útjai és kutatási alternatívái a 19. századi Európában. *Korall*, 2010. 42. sz. 151–178. p.
- ⁷ HARRITS, Gitte Sommer: Professional Closure Beyond State Authorization. *Professions and Professionalism*, 2014. 1. sz. 1–17. p. <https://doi.org/10.7577/pp.567>., AGEVALL, Ola: Social Closure: on Metaphors, Professions and a Boa Constrictor. In LILJEGREN, Andreas – SAKS, Mike (szerk.): *Professions and Metaphores. Understanding Professions in Society*. London–New York, 2017. Routledge, 63–76. p. <https://doi.org/10.4324/9781315672045-5>.
- ⁸ PARKIN, Frank: Strategies of Social Closure in Class Formation. In PARKIN, Frank (szerk.): *The Social Analysis of Class Structure*. London, 1974. Tavistock Publications, 1–18. p. <https://doi.org/10.4324/97813151067904-1>; MURPHY, Raymond: The Struggle for Scholarly Recognition. The Development of the Closure Problematic in Sociology. *Theory and Society*, 1983. 5. sz. 631–658. p. <https://doi.org/10.1007/bf00158646>; MURPHY, Raymond: The Structure of Closure: A Critique and Development of the Theories of Weber, Collins, and Parkin. *The British Journal of Sociology*, 1984. 4. sz. 547–567. p. <https://doi.org/10.2307/590434>.
- ⁹ MACKERT, Jürgen: Social Life as Collective Struggle: Closure Theory and the Problem of Solidarity. *Sozialpolitik.ch*, 2021. 1. sz. 1–19. p. <https://doi.org/10.18753/2297-8224-174>.
- ¹⁰ HARRITS 2014. 5–6. p.
- ¹¹ MACDONALD, Keith M.: Social Closure and Occupational Registration. *Sociology*, 1985. 4. sz. 543–544. p. <https://doi.org/10.1177/0038038585019004004>.
- ¹² BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: A bírói függetlenség és garanciái (1848–1948). In BÓDINÉ BELIZNAI KINGA – MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *A bírói függetlenség intézményes garanciái*. Budapest, 2023. Kúria, 107–132. p.
- ¹³ Szívós Erika: Kartársak és harcostársak. Vázlat a professzionizáció magyarországi történetéhez. In BÓDY Zsombor – MÁTAY Mónika – TÓTH Árpád (szerk.): *A mesterség iskolája. Tanulmányok Bácskai Vera 70. születésnapjára*. Budapest, 2000. Osiris, 33–59. p.
- ¹⁴ A tevékenységmonopólium és a rendi megbecsültség összefüggésire lásd RANDALL, Collins: Market closure and the conflict theory of professions. In BURRAGE, Michael – TORSTENDAHL, Rolf (szerk.): *Professions in Theory and History. Rethinking the Study of Professions*. London, 1990. SAGE, 24–43. p. Magyarul RANDALL, Collins: A piac lezárása és a hivatások konfliktuselmélete. *Replika*, 2021. 119–120. sz. 37–54. p.
- ¹⁵ KRÁLIK Lajos: *A magyar ügyvédség. Az ügyvédi kar. I. kötet*. Budapest, 1903. Franklin-társulat, 244. p.
- ¹⁶ Uo. 246–248. p.
- ¹⁷ Uo. 247–249. p. Mind Králik Lajos, mind a korszakban véleményyt formálók a bírói állások ügyvédek előtti zártságát tették meg a két hivatás közötti rossz kapcsolat egyik fő tényezőjének. Mivel a két hivatás közötti társadalmi kapcsolat témaköre önmagában egy egész publikációt képezne, azt egy későbbi írásomban fogom alaposan kifejteni. Itt kizárólag a két hivatás közötti szakmai kapcsolatokra fókuszálok.
- ¹⁸ Uo. 246. p.
- ¹⁹ VÉRTESI Lázár: Az ügyvédek hivatástörténetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig. *Jura*, 2003. 2. sz. 177. p.
- ²⁰ KORSÓSNÉ DELACASSE Krisztina: „Hogy karunk érdekeinek emelésére az egyesek nemes szándéka és tettereje egyesüljön.” A budapesti ügyvédség testületé szerveződése a 19. században. *DÍKÉ*, 2020. 1. sz. 116. p.
- ²¹ TELLER Miksa: Az ügyvédi kar helyzete a múlt század közepén. In *Jogi dolgozatok. A Jogtudományi Közöny ötven éves fennállásának emlékére, 1865–1915*. Budapest, 1916. Franklin-társulat, 735. p.
- ²² KORSÓSNÉ DELACASSE 2012. 55–57. p.
- ²³ PAPP Viktor: „Össze-vissza kuszálva van ismét minden párt vezéreszme nélkül”. A budapesti ügyvédi kar szervezetei és belső konfliktusai a dualizmus derekán. *Aetas*, 2022. 1. sz. 47–52. p.
- ²⁴ A budapesti ügyvédi kör megtartá alakuló közgyűlését. *Jogtudományi Közöny*, 1881. 42. sz. 356. p.
- ²⁵ PAPP 2022.
- ²⁶ NAVRATIL Szonja: *A jogász hivatásrendek története Magyarországon (1868/1869–1937)*. Budapest, 2014. ELTE Eötvös, 82–83. p.
- ²⁷ MÉSZÁROS Lajos: *Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület huszonöt éves története 1907–1932*. Budapest, 1932. Országos Bírói és Ügyészi Egyesület, 25. p.
- ²⁸ MÉSZÁROS 1932. 22–23, 40. p.
- ²⁹ 1920. évi XX. törvénycikk a kir. ítélőbírák és a kir. ügyészek státusáról.
- ³⁰ RICHTER Richard: A Magyar Jogászygyűlés és a Magyar Jogász Egylet alapítása. In MÁTHÉ Gábor (átdolg. és szerk.): *A Magyar Jogászygyűlés (1870) és a Magyar Jogász Egylet (1879) alapítása. Foundation of the Hungarian Jurists' Convention (1870) and the Hungarian Jurists' Association (1879)*. Budapest, 2010. Kódexpress Kiadó, 36–37. p.
- ³¹ Elnökké választották Majláth György országbírót, alelnök lett Csemegei Károly ítélőszéki tanácselnök, Tóth Elek, a budapesti kereskedelmi és váltótörvényszék elnöke, Manojlovits Emil és Szentgyörgyi Imre kúriai bírák, Dr. Vécsey Tamás egyetemi tanár, Dr. Herich Károly minisztériumi osztálytanácsos, Hódossy Imre, Teleszky István és György Elek ügyvédek. A titkári pozíciót Dell'Adami Rezső és Fayer László ügyvédek, az ügyészi pozíciót Siegmund Vilmos ügyvéd, a könyvtárnoki állást Nagy Ferenc egyetemi magántanár, a pénztárnoki posztot Szivák Imre ügyvéd kapta. A sajtóban kialakult polémia később rávilágított, hogy a gyűlésen jelen sem lévő Majláth György nem vállalta a felkérést, a ténylegesen megválasztott elnök így Csemegei Károly lett. RICHTER 2010. 28–30. p.
- ³² Uo. 2010. 31. p.
- ³³ Kép forrása: CSERGŐ Hugó: Fayer László. *Ország-Világ*, 1900. (február 25.) 9. sz. 171. p., Arcanum Újságok.
- ³⁴ RICHTER 2010. 22–23. p.

- ³⁵ TORSTENDAHL, Rolf: Essential Properties, Strategic Aims and Historical Development: Three Approaches to Theories of Professionalism. In BURRAGE, Michael – TORSTENDAHL, Rolf (szerk.): *Professions in Theory and History. Rethinking the Study of the Professions*. London–Newbury Park–New Delhi, 1990. SAGE, 44–61. p. Magyar vonatkozásban legújabbán lásd például KISS Zsuzsanna: Nemzetgazdaságtan gazdatiszteknek. In HAVRAN Dániel – KLEMENT Judit – NAGY Dániel Gergely (szerk.): *MA 70. Eszmék–Történetek–Elméletek. Tanulmányok Madarász Aladár tiszteletére*. Budapest, 2019. MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet, 117–130. p.
- ³⁶ VARGA Endre: A hivatásos ügyvédi osztály kialakulása. In *Emlékkönyv Domanovszky Sándor születése hatvanadik fordulójának ünnepére. 1937. május 27.* Budapest, 1937. 625–642. p.
- ³⁷ ZLINSZKY János: Az ügyvédség kialakulása Magyarországon és története Fejér megyében. In FARKAS Gábor (szerk.): *Fejér Megyei Történelmi Évkönyv 8.* Székesfehérvár, 1974. Fejér Megyei Levéltár, 35. p.
- ³⁸ VARGA 1937. 638–639. p.; ZLINSZKY 1974. 36. p.
- ³⁹ DEGRÉ Alajos: Ügyvédképzés Magyarországon a polgári korban. In KOVÁCS Kálmán (szerk.): *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében.* (Jogtörténelmi Értekezések 14.) Budapest, 1984. ELTE Jogtörténelmi Tanszék, 57–59. p.
- ⁴⁰ 1868. évi LIV. törvénycikk a *polgári törvénykezési rendtartás tárgyában*.
- ⁴¹ Mindez jól illeszkedik Péter László álláspontjához, aki szerint az 1848–1849-es törvény előtti egyenlőség koncepciója valójában nem volt jogegyenlőség. Vö. PÉTER László: Volt-e magyar társadalom a XIX. században? A jogrend és a civil társadalom képződése. In PÉTER László (szerk.): *Az Elbától keletre. Tanulmányok a magyar és kelet-európai történelemből.* Budapest, 1998. Osiris, 156–166. p.
- ⁴² LADÁNYI Andor: *Törekvések, kísérletek a jogászképzés reformjára 1890–1944.* (Jogtörténelmi Értekezések 34.) Budapest, 2007. Gondolat, 10–11. p.
- ⁴³ KRÁLIK 1903. 248. p.
- ⁴⁴ DEGRÉ 1984. 60–61. p.
- ⁴⁵ Uo. 62. p.
- ⁴⁶ TERSÁNCZKY Gyula: A gyakorlati bírói vizsga kérdéséhez. *A Jog*, 1888. 30. sz. 249–250. p.
- ⁴⁷ KRÁLIK 1903. 254. p.
- ⁴⁸ KASSELIK Gyula: Ügyvédek és bírák. *Ügyvédek Lapja*, 1904. 3. sz. 4–5. p.
- ⁴⁹ Bíró és ügyvéd közti viszony. Dr. Nagy Dezső előadása a Budapesti Ügyvédi Körben. *Ügyvédek Lapja*, 1904. 1. sz. 4–5. p.
- ⁵⁰ NAVRATIL 2014. 55. p.
- ⁵¹ Az egységes ügyvédi és bírói vizsgálatról készült és lapunk mai számában egész terjedelemben közölt törvénytervezet tárgyában. *Ügyvédek Lapja*, 1904. (június 11.) 24. sz. 7. p.
- ⁵² NAVRATIL 2014. 97–98. p.
- ⁵³ LADÁNYI 2007. 35. p.
- ⁵⁴ Az egységes vizsga előkészítésében fontos szerepet vállalt Balogh Jenő igazságügyi miniszter. STIPTA István: Balogh Jenő, az igazságügy református minisztere. *Jogtörténelmi Szemle*, 2017. 4. sz. 42. p.
- ⁵⁵ 1913. évi LIII. törvénycikk az *egységes bírói és ügyvédi vizsgáról*.
- ⁵⁶ ZLINSZKY 1974. 54. p.
- ⁵⁷ DEGRÉ 1984. 64–65. p.
- ⁵⁸ Kép forrása: A Budapesti Ügyvédi Kamara huszonöt éves jubileuma. *Ország-Világ*, 1900. (március 11.) 11. sz. 203. p., Arcanum Újságok.
- ⁵⁹ MACKERT 2021; LILJEGREN, Andreas: Key Metaphors in the Sociology of Professions: Occupations as Hierarchies and Landscapes. In LILJEGREN, Andreas – SAKS, Mike (szerk.): *Professions and Metaphors. Understanding Professions in Society.* London–New York, 2017. Routledge, 20–21. p.

